

Ved Bierna Bientie

” HELLIG ORD OM HELLIG JORD. NATUREN I VÅRE KRISTENDOMSTRADISJONER”

SØRSAMISK LITURGIARBEID I NATURENS ROM

---

* (BILDE VISES PÅ SKJERM. LOGO SAMISKE KIRKEDAGER 2013)

Jorden er hellig! Våre forfedre hadde fornemmet og sett det. Det skal jeg nå snakke om.

Jorden er hellig! Våre forfedre elsket landet og landområdene. Det gjør også vi.

Til å begynne med skal jeg lese fra en bok som ennå ikke er utgitt. Når den blir ferdig, da har vi en bok og gi til de som er blitt døpt. De som er fire år skal få en ”Kirkebok”. Jeg har fått lov til å lese fra denne boka.

Boka handler om Laara, 5-6 år gammel. På fredager bruker Laara å besøke aajja og aahka, sine besteforeldre.

Det er fredag og aajja venter på Laara. Han har tenkt å fortelle Laara noe viktig. Men hvorfor kommer ikke Laara?

* (BILDE: AAJJA VENTER)

Aajja venter utålmodig. Han ser ut av vinduet om bilen kommer. Nei, ikke noen bil å se. Hvor blir det av Laara?

Endelig hører han en bil. Nå kommer Laara! Aajja skynder seg ut for å ta imot ham.”

Så skal aajja og aahka drikke kaffe. Men da kommer det besøk. Det er naboene til Aajja og Aahka.

”Aahka og gjestene prater mye. Laara leiker litt for seg sjøl. Aajja sier nesten ingenting. Endelig går gjestene hjem igjen.

Aajja roper på Laara:

— Kom hit, Laara, så skal du få høre!

Laara kryper opp i fanget til aajja for å få vite hva han vil fortelle.

— Du vet jo om saemieh og fjellene, at det ikke går an å skille dem fra hverandre? begynner aajja å si.

Laara forstår ikke helt, hva er det aajja mener?

— Skille? spør Laara.

— Aeh, jeg har tenkt på det, smiler aajja, — forfedrene våre levde i fjellet. Vi liker også å være til fjells. Saemieh elsker fjellene sine.

Aajja vil si enda mer om fjellene:

— Slik var det med Jesus også. Jesus elsket fjellene. Jesus dro ofte opp i fjellet. Jesus likte å være til fjells. Han trivdes der. Forstår du? Vi saemieh og Jesus føler på samme måten når det gjelder fjellene. Vi og Jesus er fjellene sine venner! Hva tenker du om det? spør aajja.

Laara må le:

— Det er jo kjempebra, aajja! Både du og jeg og Jesus tenker likt: det er fint å være i fjellet!

Forholdet folk og natur

Aajja, bestefar vil sikre seg at barnebarnet vokser opp i den gammel tradisjonen. Han vil snakke med barnebarnet om forholdet til naturen og innvie ham i et mysterium: Jesus og vi elsker fjellene. Der er det et fellesskap.

Jesus elsket fjellene, forklarer Aajja. Jesus gikk opp i et fjell når det var viktige ting på gang. Matteus forteller for eksempel om en gang Jesus ble overveldet av alt folket som kom til ham.

Da Jesus så folkemengden, gikk han opp i fjellet. Matt 5, 1

Legg merke til at det står "fjellet" og ikke "et fjell".

En annen gang tok han med seg tre av disiplene opp til et fjell. Der skjedde det merkelige ting. De fikk se og høre slikt som de aldri glemte.

Jeg leser fra Markus-evangeliet: *Seks dager senere tok Jesus med seg Peter, Jakob og Johannes og førte dem opp på et høyt fjell, hvor de var alene. Der ble han forvandlet for øynene på dem og klærne hans ble så skinnende hvite at ingen som bleker klær her på jorden, kan få dem så hvite. Elia viste seg for dem sammen med Moses, og de snakket med Jesus.* Mark 9, 2-3

Jesus hadde vokst opp i en "Sinai-fjell-tradisjon". Både Josef og Maria hadde som barn hørt det bli lest om Moses som møtte Gud på et fjell. *Hele Sinai-fjellet stod i røk, fordi Herren var kommet ned på det ... Moses snakket, og Gud svarte ham med høy røst.* 2. Mosebok 19, 18-19. Denne historien ble fortalt om og om igjen. Nye slektsledd måtte bli kjent med hva som skjedde på fjellet.

Jesus sine jordiske foreldre levde i et fjell-landskap og kjente fjell-historiene.

Og Jesus sin himmelske far elsket naturen. Det hadde Gud Fader gjort helt siden da fjellene ble skapt.

Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var overmåte (såre) godt. 1.

Mosebok 1,31.

Aajja, bestefar til Jaahke, ville snakke med barnebarnet om fjellene. Vi forstår at Aajja hadde et nært forhold til sine fjellområder. Der hadde han rimeligvis hatt mange fine stunder og sterke opplevelser, for det har de fleste fjell-folk.

Jeg skal fortelle om en ung *ryönesjæjja* / gjeter som fikk en sterk opplevelse.

Kan dere se for dere en gjeter. Fjellandskap. Noen busker her og der. Så oppdager han det: han står på et hellig sted. Beina hans berører hellig jord. Dette fortalte han om senere og historien er blitt skrevet ned og står nå i Bibelen. ¹ (Det var prekanteksten på åpningsgudstjenesten.)

Hadde gjeteren rett i at det var hellig jord han stod på? De som hørte ham fortelle, tvilte ikke på det. De forstod at stedet han stod på, var hellig.

Det er mange gjeterere som har hatt liknende opplevelser ute i naturen: opplevelser av at stedet er hellig.

Det fortelles om en annen vandringsmann som overnattet ute i det fri. Han fikk en sterk drøm: han drømte at han møtte Guds engler. Da han våknet av drømmen, var han redd: *"Hvor skremmende dette stedet er! Dette må være Guds hus, her er himmelens port."* ^{1. Mos 28, 17} Han var på hellig jord. Han reiste opp en stein og helte olje over den slik også våre forfedre gjorde.

Jeg har selv hatt lyst til å reise opp steiner eller legge flere steiner opp på hverandre på steder der jeg har opplevd Guds nærhet (- og helle olje over steinen etter samisk før-kristen skikk)

(Første del fram hit holdes på sørsamisk og sekutivtolkes til norsk og simultantolkes til øvrige språk)

Naturfolk verden rundt har et nært forhold til steder som ofte er historiske steder. Det kom tydelig fram da urfolk fra mange områder på vår klode var samlet i Karasjok i februar 1998. De vedtok en erklæring:

"Vi kom for å dele våre erfaringer og fant styrke i å møtes. Vi har en dyp bevissthet om vårt forhold til Moder Jord og om vårt land og landområders hellighet. Vår identitet og kultur, vårt språk, vår livsfilosofi og vår åndelighet er knyttet til den totale balansen i skaperverket. Denne forbindelsen har gjort vår eksistens mulig til tross for undertrykkelse, utnyttelse og forsøk på assimilasjon fra dominerende sosiale, økonomiske, politiske, kulturelle og religiøse krefter."

I samisk tenkning er det et nært forhold mellom *eatneme* og mennesker. At det er et nært forhold viser selve ordet *eatneme*. Det sørsamiske ordet *eatneme* har to ledd: *ietnie* og *-eme*. Det siste leddet "-eme" brukes i mange andre sammenhenger: *vielle* + *eme* = *vielleme* som betyr "min bror", *åabpa* + *eme* = *åabpeme*: "min søster", *aajja* + *eme* = *aajjeme*: "min bestefar" osv. Når første leddet slutter på "-ie", blir det en vokalendring i første stavelse. "Aehtjie" som betyr 'far' er et eksempel på et slikt ord som ender på -ie. Når "aehtjie" får lagt til -eme, så endres "ae" til "aa": *aajtjeme*. Ordet "ietnie" som betyr 'mor', ender også på -ie og da endres vokalen i første stavelse: *ietnie* + *eme* = *eatneme* 'min mor'.

Det ligger kjærlighet innebakt i ordet *eatneme*.

I jødisk tradisjon snakkes det også om "Mor jord". Jorden er vår alles mor, står det i Siraks bok, en bok som likner Salomos visdom og ble skrevet ca 180 år før

---

¹ 2. Mos 3, 2-5

Jesu fødsel. Det ofte ble lest fra Siraks bok; etter hvert også i kristne gudstjenester. Den ble derfor kalt *Ecclesiasticus*.

*Uro og strev er alle menneskers lodd,
et tungt åk er lagt på Adams barn
fra den dag de kommer ut av mors liv
inntil de vender tilbake til **jorden, alles mor**.
Det de tenker på og frykter for,
det de engstes ved og venter på,
er den dagen de skal dø.* Siraks bok 40, 1-2 ¹

Den jødiske tanken om at jorda er alles mor, får full støtte av vår tids vitenskap som kjenner atomenes vandring fra mineraler i fjell til planter, til dyr, så til mennesker, til bakterier og til jord som igjen kan bli til hardt fjell når det har gått lang nok tid.

"Av jord er du kommet, til jord skal du bli", sies det når den kroppen som har vært menneske legges i jord.

Roald Kristiansen, førsteamanuensis i religionsvitenskap ved universitetet i Tromsø, snakker om topofili. ² Topofili betyr kjærlighet til et sted eller et landområde. Kristiansen bruker begrepet topofili når han vil beskrive det nære forholdet enkelte kan ha til et sted eller område. Han snakker også om den åndelige dimensjonen i dette nære forholdet. Et sted, et område kan oppleves som hellig, som et sted der himmel og jord møtes, der den usynlige verden og den synlige møtes.

Av spesielle og sterke opplevelser blir det topofili, kjærlighet til stedet. Og ofte er det en åndelig dimensjon til stede.

Roald Kristiansen forteller om at kirker her i Norge er blitt bygd på slike steder som har utpekt seg som spesielle steder. Kirka på Vågan i Lofoten er ett eksempel. ³ Det samme gjelder Mo kirke i følge en folkelig tradisjon gjengitt av Ole Tobias Olsen. ⁴

Mennesker fra hele verden drar til for eksempel Betlehem der Guds sønn hev etter pusten for første gang. Den kristne tradisjon har mange slike steder som pilgrimner drar til.

Det er tydelig at mennesker har en lengsel etter å møte det hellige på utvalgte steder.

I Sameland, Sápmi finnes det mange slike steder hvor man den dag i dag nærmer seg med respekt og aktelse. Og da tenker jeg ikke bare på de gamle helligstedene, men også områder som enkeltmennesker av forskjellige grunner har et nært forhold til.

Jeg har flere slike steder. Ett av stedene mine er dette:

* (BILDE: FONGEN /LOPMESVAERIE)

Jeg var vel 7-8 år den gangen jeg så det første gang. Veien opp til familiens gjeterhytte var umåtelig lang for en guttunge. Men så endelig var vi framme og da stod vi og så mot den høye toppen som er omkranset av fjell. Det gjorde et mektig inntrykk.

Roald Kristiansen bruker altså begrepet "topofili" for å beskrive menneskers nære forhold til steder og områder. Det forholdet kan oppleves så nært som forholdet til et levende vesen som for eksempel en hund. Vi snakker til en hund, og kan til og med forvente at hunden forstår. Et landskap kan oppleves som et levende individ som kan høre og forstå det som blir sagt.

Mange samer snakker til fjellene eller landområder i dag som tidligere. Det har for eksempel vært vanlig at man spør landet om tillatelse til å flytte inn med reinflokket. Og det har vært vanlig å takke når en forlater landområder.

I nordsamiske området bruker man ordet "sivdnidit" når en spør et landområde om lov til å flytte inn i det eller spørre stedet om lov til å overnatte. Eldre samer forteller at de slår korstegnet og uttaler den treenige Guds navn.⁵

Dersom man ikke har innhentet denne tillatelsen, kan en bli påminnet om at nå har du forsømt deg og ikke oppført deg på riktig måte. Påminnelsen kan være mer eller mindre ubehagelig. Man må derfor "sivdnidit" (velsigne, signe, be en bønn) eller "sivdnideapmi" (det å "sivdnidit").⁶

Her er enda et eksempel på at at man forholder seg til naturen som et levende vesen:

Når man skal hogge et tre, må man foreta et ritual: man slår mot treet med flatsiden av øksa. Når man banker, spør man samtidig treet om lov til å hogge det ned eller be om tilgivelse for å hogge det ned. Det å slå mot et tre på denne måten, kalles på sørsamisk "tjurhkedh".

Det at det finnes et eget ord for det å slå med flatsiden, forteller med all tydelighet at dette er en gammel skikk.

Det beste eksemplet jeg har på at naturen har ører og forstår en beskjed, finner jeg i Det nye testamentet. Det er Jesus som snakker til stormen og stormen lyster.

Da reiste han seg og truet vinden og bølgene så de la seg, og det ble blikk stille. Han sa til dem: "Hvor er deres tro? Men de var grepet av frykt og undring og sa til hverandre: "Hvem er han? Han befaler både vinden og sjøen, og de adlyder ham!" Luk 8, 24-25

Det er noe spesielt med Jesus. Så sant. Men en kan spørre: Var det bare denne gangen vind og sjø kunne høre hva et

menneske sier? Er det slik at vind og sjø som oftest ikke lystrer, men utmerket hører hva som blir sagt?

En annen gang snakket han til et fikentre og fikentreet reagerte momentant. ⁷

Profetene

Profeten Esekiel snakket til fjellene etter befaling fra Gud:

Du menneske, tal profetord mot fjellene i Israel og si: ***Fjell i Israel, hør Herrens ord! Så sier Herren Gud:*** (og så følger budskapet) Esek 36, 1

Også profeten Jesaja henvender seg til landet, til fjellene:

Fryd deg, himmel, og juble, du jord, bryt ut i gledesrop, dere fjell! Jes 49,13

Salmedikterne henvender seg stadig vekk til fjellene:

Hva har hendt deg, hav, siden du flykter, siden du snur og renner tilbake, Jorden, siden dere hopper som værter, dere fjell, og som lam, dere hauger? Sal 114, 5-6

Olov-Niila ble døpt i fjellområdene vest om Majavatn, ca @@@ km sørover herfra Rana. Etter dåpen pleier prester å løfte opp dåpsbarnet for å presentere det for menigheten. Det ble gjort også denne gangen. Presten tok barnet og så opp mot himmelen og sa "Jupmele, daate lea Olov-Niila / Gud, dette er Olov-Niila". Deretter snudde presten seg mot fjellene som stod der som en altertavle, og presenterte Olov-Niila for fjellene og landet. Så snudde han seg mot menigheten og sa: "Dette er Olov-Niila, vår bror!"

Slik ble det tydeliggjort at Olov-Niila har disse tre å forholde seg til: Gud, *eatneme* og medmennesker.

Og landet, øyene, fjellene har følelser. *Eatneme* kan glede seg:

Elvene skal klappe i hendene, og fjellene skal juble i kor for Herrens ansikt. Sal 98, 8-9

Herren er konge! Jorden skal juble.... Sal 97,1

Det går en linje fra disse gamle salmene som ble sunget i templet i Jerusalem og i synagogene, til den fromme munken Frans av Assisi som døde i 1228. Han kaller ilden for bror, vannet for søster og jorden for mor i sin velkjente salme som også står i Norsk salmebok 281:

Takk gode Gud for alle ting... Syng, søster Vann, fra kilden dyp ... Strål opp, bror Ild ... Takk, gode Gud, for moder Jord, hun gjør oss ett med alt som gror.

Og jorda kan føle smerte. Ja, den sukker og stønner som i fødselsrier, skriver Paulus i brevet til romerne:

Jeg mener at det vi må lide i den tiden som nå er, ikke kan regnes for noe mot den herligheten som en gang skal åpenbares og bli vår. For det skapte venter med lengsel på at Guds barn skal åpenbares i herlighet. Det skapte ble underlagt forgjengeligheten, ... Vi vet at helt til denne dag sukker og stønner alt det skapte samstemt, som i fødselsrier. Rom 8, 18-22

Det er mange som i dag spør om det er slik at vi piner jorda slik at lovsangen stilner og det blir mer av sukk og stønn fra en forpint jord. ⁸

Jorden vitner om Gud

Landet, *eatneme* kan lytte, føle glede og sorg - og den kan undervise og rettlede.

Eatneme må til stadighet oppdra jordebarna, forteller samiske eventyr og fortellinger. Dersom mennesket overskrider gitte grenser, må det få en irrettesettelse, en påminnelse om at det ikke kan oppføre seg slik.

Dyrene lærer deg, jorda opplyser deg, står det i Jobs bok.

*Spør bare dyrene, de lærer deg,
himmelens fugler gir deg kunnskap.
Eller tenk på jorden, den opplyser deg,
fisken i havet har noe å fortelle.
Hvem skjønner ikke, når han ser alt dette
at Gud har skapt det med sin kraft?* Job 12, 7-9

Naturen er som en bok om Gud. Læstadius bruke det han hadde lært av naturen om Gud i sine prekener. I én preken ber han de troende ta lærdom fra fuglene: "Vær små som barn, som meiser og svaler, for ellers vil dere ikke få plass i det levende vintreets sprekker." ⁹ Haren søker tilflukt når den er i livsfare. Har ikke vi mennesker noe å lære av den?

Dyrene har sin egen "dåp", skrev Læstadius. Kua slikker kalven sin og da "*blir kjærligheten vekket i hennes hjerte. Dette er den renselse eller dåp som dyrene etter sin forstand gir sine unger.*" ¹⁰ Naturforskeren, botanikeren Lars Levi Læstadius kunne lytte til naturens stemme og i tillegg forstå naturens religiøse stemme, skriver Roald Kristiansen i boka Grønn postill. ¹¹ Det gir god mening å snakke om naturen som en bok som taler om Gud. Man må bare kunne lese den.

Fjellet kan fortelle at Gud er trofast, bestandig, evig, mektig, majestetisk. Slik gir fjellet mennesket rekreasjon, fornyelse til sinn og skinn, oppbygging. Det gir kraft fordi det selv er stødig og det forteller om Guds kraft.

Og den som lært seg å lese, ser hvordan den minste blomst står der og peker på Skaperen.

Vanddråpen forteller om Guds omsorg, livgivende strøm av kjærlighet.

Vi sier Bibelen er en hellig bok. Den vitner om Gud som Skaper, Frelser og Livgiver. Også naturen vitner om Gud. Vi snakker om "Hellig Ord og hellig jord".

Naturen lovsynger den hellige Gud. Det er faktisk slik at tier menneskene i lovsangen, så tar steinene over, sa Jesus i følge Lukasevangeliet. Da Jesus red inn i Jerusalem begynte *hele mengden av disipler i sin glede å lovprise Gud høyløyt for alle de mektige gjerninger de hadde sett. "Velsignet er han, kongen, som kommer i Herrens navn! Fred i himmelen og ære i det høyeste!" Noen fariseere i folkemengden sa til ham: "Mester, tal disiplene dine til rette!" Men han svarte: "Jeg sier dere: Dersom de tier, skal steinene rope."* Luk 19, 27b-40

Om mennesket stilner i lovsangen, så skal naturen fortsette. Petter Dass fikk sagt det på sin kraftige og poetiske måte i salmen "Herre Gud ditt dyre navn og ære": (om folk vil tie og glemme Guds navn,)

*så skal dog stene
og tørre bene
ei være sene
hans navn det rene at fremme.*

*Ja, før Gud sin ære skal forlise,
før skal hav og grummen hval han prise...*

Naturen er med i lovsangen, – og er selv katedral.

Jorden är som en helig katedral som ärar Skaparen, skrev de svenske biskopene i 1989 i et miljømanifest.

Biskopene skrev at det kristne synet på skapelsen hviler på fire mektige pilarer: Helhet, hellighet, skjønnhet og forsoning: ¹²

*Helheten - Universum är en väv utan sömmar som vi inte får riva sönder
Heligheten - Det vilar en doft av helighet över allt skapat.
Ingenting är endast råvaror, medel för något annat. Tvärtom
äger varje del i skapelsen sin egen integritet, sitt särskilda värde.*

Biskopene vil løfte opp et bibelsk anliggende som har blitt borte i vestlig teologi fra middelalderen av. Robert Boyle, en kristen vitenskapelig pioner fra 1600-tallet sa at vi ikke må se på naturen som hellig, men simpelthen som en samling av planter, dyr, steiner, sjøer, skoger og sletter som kunne kontrolleres, beherskes og forandres. ¹³ Vi kjenner begrunnelsen for menneskets suverenitet og herskerposisjon fra tolkningen av ordene i 1. Mos 1, 28 om at mennesket skal legge jorden under seg og råde over dyrene. Disse ordene har blitt forstått slik at mennesket forstås som en hersker som kan herse og herje etter eget

forgodtbefinnende. Så falt naturen ut av det teologiske perspektivet, og oppmerksomheten ble rettet mot menneskets indre verden. Man snakket mer om menneskets syndige natur enn om naturens hellighet.

Det vilar en doft av helighet över allt skapat. Det er en annen tone enn den Robert Boyle og flere med ham, stemte i.

Også vi mennesker får være med i en slik gudstjeneste i denne store katedralen der det hviler en duft av hellighet.

”Friluftsgudstjeneste” står det ofte i annonsene for slik gudstjenester. Jeg er ikke sikker på at det ordet får med seg ”duften av hellighet”. Det høres snarere ut som en gudstjeneste litt på siden om og annenrangs i forhold til en vanlig gudstjeneste.

I min tid som prest i det sørsamiske området, har jeg fått være med på mange gudstjenester i Guds store katedral og i landområder som har den åndelige dimensjon, som ikke er avsjelet og dødt i følge samisk gammel tenking og kultur.

14

Under en slik gudstjeneste må man ta Jesus på ordet og gjøre som han sa: ”Se på liljene på marken!” Se på gresset som gror så fint i dag. (Matt 6, 30). Man må la naturen komme til orde slik Læstadius gjorde i sine prekener.

Svenskene er flinke til å glede seg over våren og sommeren. De forstår å feire midtsommer i kirkene og syngesommersalmer som vi nordmenn etterhvert lærer oss å bli glade i. ”Den blomstertid nu kommer...” Jeg husker en gudstjeneste da jeg stod på prekestolen og solen flommet inn gjennom vinduene. Jeg prøvde å ta med meg menighetene - i tankene - ut til alt det vakre som Gud har skapt. Det hadde vært så mye enklere om vi hadde vært ute, for da hadde folk fått bruke øynene.

En gang hadde vi en gudstjeneste på et sted med en fantastisk flott utsikt. Vi så vidt og vi kunne se langt. Da var det naturlig å nevne det som mange tenkte og følte i møte med dette landskapet: vi mennesker er små i møte med det store! Samtidig var en annen tanke og opplevelse nærliggende, og det var godt å gjøre seg selv og alle oppmerksom på den: et lite menneske kan bli del av det store og dermed få en opplevelse av verd og storhet. Lille jeg kan bli løftet inn i Guds store verden og få verd.

En annen gang var det naturlig å peke på fjellene som stod der så trygge og faste. ”Gud og de trygge fjellene” stod det som overskrift for den prekenen.

En gang ga et tre meg styrke og trøst. Det skjedde noen dager etter at familien vår hadde blitt rammet av sorg. Jeg kom gående forbi et lite tre som jeg ofte passerer på min daglige vandring. Jeg stoppet opp foran treet og utbrøt: Står du her? Vet du ikke hva som har skjedd? Du virker så trygg og ”oppegående”! (Det

var forresten et dårlig ordvalg: treet er jo ikke oppegående, - det er "oppestående".)

Jeg har endret litt på et visdomsord fra en religionsforsker som sa at "riter blir til når noe har skjedd". Min setning lyder: *Liturgi blir til når noe har skjedd.*

Når mennesker har oppdaget og forstått at naturen er truet, da har det skjedd noe avgjørende, og da blir det skapt liturgi.¹⁵

Går man inn på nettet og leter etter idéer til "friluftsgudstjeneste" så finner man mange forslag til liturgiske ledd som inneholder syndsbekjennelse. Her er to eksempler:

Tilgi oss, Gud, når vi forstyrrer naturens orden ved å tilintetgjøre arter, når vi er i ferd med å ødelegge det som ikke er til nytte for oss selv.

Tilgi oss, Gud, vår arroganse når vi tenker at vi er universets sentrum, vår mangel på iver etter å bevare ditt skaperverk. (utdrag av bønn av José Carlos de Souza, Brasil)

Gud, du som er kilden til liv og fellesskap, for deg bekjenner vi vår likegyldighet og delaktighet i det som ødelegger livet.

Når isen smelter, når klimaet endres, når vann, luft og jord forurenses: Tilgi oss vår skyld i Jesu Kristi navn. (Kirkens Bymisjon)

Til sist vil jeg gi noen eksempler på hva samisk tenking har ført til i liturgisk sammenheng.

Vannet er livsviktig for alt liv, – for dette livet og for det evige livet. Vannet er sentralt når et menneske blir døpt. I samtale med foreldre, pleier jeg å gjøre dem bevisst på det: uten vann blir det ingen dåp.

De fleste samiske familier har et nært forhold til sine vannkilder, sjøer og bekker. Og når jeg foreslår at de skal hente dåpsvann fra én av disse stedene, blir de ofte begeistret og gjør det.

I et utkast til sørsamisk dåpsliturgi, kan det sies en setning om hvor vannet kommer fra.

Etter dåpen heller jeg ut dåpsvannet mens menigheten ser på. Slik tydeliggjøres vannets betydning ved at det behandles med respekt. Og når jeg heller det ut på jorden, tydeliggjøres også vår respekt for *eatneme*.

I tillegg tydeliggjøres et mysterium: vannet er livsviktig til både dåpsbarn og natur. Uten vann dør alt levende og uten vann blir det ingen dåp til frelse.

* (BILDE: DÅP GAELPESNE)

Etter dåpen gikk far til dåpsbarnet og presten bort til en av de store steinene i nærheten og slo ut dåpsvannet ved den. (Legg merke til at far og sønn følger nøye med i det som skjer.)

Det er en gammel skikk i den kristne kirke å helle ut dåpsvannet på en respektfull måte. Denne skikken forsvant da naturen forsvant fra teologisk bevissthet. Troen ble til noe åndelig som var skilt fra natur. Dåpsvann ble "åndeliggjort" og liknet ikke lenger på vanlig vann som renner og plasker ned, men noe, nesten ikke synlig, noe vått på fingeren til en prest. Nattverdsbrødet sluttet å være vanlig brød og ble åndeliggjort til noe som ikke lenger liknet på brød bakt av menneskehender.

Vi har brukt *sjylelaejpie* bakt ved ilden før gudstjenesten. Tenk dere å kunne samles til gudstjeneste rundt et bål der "kirketjeneren" er opptatt med å steke brød på en flat stein som er varmet opp av ilden i *aernie*. Etterpå blir brødet brukt når det skal feires nattverd og det skal sies: "I den natt da han ble forrådt, tok han et brød" ... Et brød! – brød bakt på korn som har vokst opp av *eatneme*.

Guds frelsesverk er knyttet til jordiske elementer som vann, vekster, korn og druer. Gud bruker det jordiske og det himmelske for å gi mennesket liv, – evig liv.

Det er i grunnen merkelig at kristendommen ble så fjern fra Guds eget skaperverk at det kunne neglisjeres og nedvurderes. Det er merkelig når Bibelen er så full av jord og natur.

Det er særlig merkelig når vi vet at Gud selv ble menneske, Gud ble jordisk og en del av naturen, naturlig med andre ord. Frelsesverket er knyttet til vann, korn og druer, brød og vin og til noe så naturnært som et levende individ av kjøtt og blod, celler og molekyl-strukturer.

I nattverden blir brød og vin guddommelig. "Dette er Jesu legeme" og "Dette er Jesu blod." Brød og vin blir bærere av det guddommelige og det hellige. Og når det skjer, blir guddom så jordisk og alminnelig som bare et stykke brød kan være.

Når vin slås ut til jord etter nattverden, slik som vannet etter dåpen, tydeliggjøres dette møtet mellom himmel og jord.

Når vinen slås ut, sier presten: *Eatneme, datne dihte voestes gie åadtjoeji Lutnjestæjjan vïrreste gosse kroessesne vertieji jih sealadi / Du Jord, min mor, var den første som fikk av Frelserens blod da han blødde og døde på korset. Sammen lengter du og alle skapninger etter dagen da alt blir gjenopprettet.*

* KRISTUSEN VÏRRE

Slik tydeliggjøres store sammenhenger i tilværelsen: Skaperverkets herre er også Skaperverkets frelser. Etter at alt ble underlagt forgjengelighet, så har alt sukket og lengtet etter dagen da alt skal bli forløst.

Når ord blir knyttet til handling, blir ordene enda tydeligere. Og det er også slik at handlinger kan formidle et budskap uten ord.

Det godt om det finnes hellige handlinger som dåp og nattverd slik at Guds nåde blir tydelig for oss mennesker.

Jeg har fortalt om dåpsvann og nattverdsvin som slås ut over *eatneme*. Når det skjer blir det tydelig at *eatneme* er hellig og at alt - også jorden - hører Herren til og er omsluttet av Guds frelsesplaner.

Vi har hørt Bibeltekster om *eatneme* som jubler over Guds frelse. Jeg vil nå vise dere en detalj i altertavla i Jukkasjavri kirke som jeg synes viser hvor jublende glad *eatneme* ble da Jesus døde på korset til frelse for hele verden.

* **ALPERTAVLA I JUKKASJAVRI KIRKE**

Kristi blod renner ned på *eatneme* og det vokser opp en blomst.

*Rop av glede for Herren, all jorden!
Bryt ut i jubel, syng og spill!*

*Havet og alt som fyller det, skal bruse,
jorden og de som bor der.
Elvene skal klappe i hender
og fjellene juble i kor
for Herrens ansikt.*

For han kommer og skaper rett på jorden. Salme 98, 4.7-9

---

¹ Bokens forfatter navngis i kapittel 50; vers 27: *Jesus, sønn av Sirak (Josva ben Sira)*. Ut fra teksten (bl.a. 51;23 «Kom til meg, dere som er ulærte, slå dere til i min skole») må han ha vært en skrifflærd fra Jerusalem, som drev en skole hvor han underviste unge menn i etikk og religion. Siraks bok er den lengste (51 kapitler) og eldste av de deuterokanoniske bøkene. Den er skrevet på hebraisk omkring 180 f.Kr., og ble oversatt til gresk. Boken er også oversatt til latin og syrisk. En komplett tekst er bare bevart på gresk. Nyere funn av tekstfragmenter på hebraisk utgjør omlag 2/3 av teksten. Slike funn ble først gjort i Ben Esra-synagogen i Kairo i 1896 og i dødehavsrullene i 1950-årene.

² Grønn postill s 92

³ Grønn postill, s 94

⁴ Det er en folkelig tradisjon at kirka skulle stå på Alterneset, og at tømmeret en natt kom på rek og drev inn til Mo der den så ble bygd. Det samme fortelles i den folkelige tradisjon om kirka på Hemnes, som ifølge legenden egentlig skulle stått på Bustneset. Også for den skal tømmeret på mystisk vis ha rekt avgårde til Hemnesodden.

Ole Tobias Olsen skriver om Mo kirke i boka "Norske folkeeventyr og sagn":
- For 200 siden var opodlingen rundt den inderste del av Dunderlandsdalen saavidt fremmet, at befolkningen følte trang til egen kirke. Efter nogen raadslagning bestemte man, at kirken skulde bygges paa gaarden Storalteren. Man begyndte at hugge kirketømmer, og sylstokkene var allerede ført tillands ved Altersjøen. Men natten efter kom et svært uveir med springflod og

---

vestenvind. Tømmeret sletes løst, drev fra land, førtes indover fjorden og drev i land paa Mo. Herav tok folk varsel og opgav den først valgte kirkeplads. En høiere haand hade grepet ind og pekt på Mo som det rette sted. Men hvor paa Mo? Skulde man kanskje vælge tomteplads nede ved Moholmen? Under disse funderinger hørte flere en vidunderlig lar og sterk stemme lyde en tidlig morgenstund oppe fra skogen på Moheien. Det var sangen "Mit haap og trøst og all tillid", som tonet nedover til den lyttende flok. Nu betænkte man sig ikke længer; men tok straks fat paa at bygge kirken, som stod fiks og færdig i aaret 1724.

⁵ "Å spørre om lov" handler da om å uttrykke at du har til hensikt å overnatte på dette stedet, og at du ønsker å bo / sove i fred der. Dette kan du enten gjøre i tankene eller ved å *humadit* (kommunisere / snakke) med stedet. Tanken er at dette stedet allerede er i bruk av de underjordiske, og at man risikerer å bli forstyrret i løpet av natten dersom man ikke spør om tillatelse til å overnatte der. Har man derimot spurt om lov, sier tradisjonen at man vil få fred. Denne typen rite kan også inngå i de nødvendige forberedelser på en tomt før man bygger et nytt hus.

Det er også vanlig å *sivdnidit* i denne forbindelse. Man kan da si "*Áhčči ja Bártni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii*" (i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn) eller "*Jesus sivdnit!*" (Jesus (vel)signe) eller "*Golmma peršon nammii áiggun orrut ija dáppe*" (I de tre personers navn vil jeg overnatte her) eller lignende. Tanken er at dette gir en beskyttelse. I denne sammenhengen er det ikke uvanlig at også andre rituelle elementer knyttes opp til å *sivdnidit*. Man kan lese *Áhčči Min* (Fader Vår), og man kan *russestit*, dvs. tegne korsets tegn.

⁶ Tore Johnsen: Samisk naturteologi s

⁷ Matt 21: 18 Da han tidlig neste morgen var på vei inn til byen, ble han sulten. 19 Han fikk se et fikentre ved veien og gikk bort til det, men fant ikke annet enn blad. Da sa han til treet: «Aldri mer skal du bære frukt.» Med det samme visnet treet.

⁸ **Harold Holtermann** i Grønn postill s 142 ff

⁹ Grønn postill, s 115

¹⁰ Lars Levi Læstadius, s 25

¹¹ Grønn postill, s 115

¹² **Helheten** - Universum är en väv utan sömmar som vi inte får riva sönder

Heligheten - Det vilar en doft av helighet över allt skapat. Ingenting är endast råvaror, medel för något annat. Tvärtom äger varje del i skapelsen sin egen integritet, sitt särskilda värde.

Skönheten - Livet är gott och skönt. Därför bör livet vördas, älskas och skyddas.

Försoningen - Människan är utrustad med intellekt på gott och ont. Och endast hon av alla varelser kan därför synda, det vill säga söndra sig från Guds vilja och ut ur hans skapelses väv. Men Gud ger inte upp. Han kallar människan tillbaka till att vara hans medskapare och redskap för försoning i världen."

¹³ Lars Johann Berge i Grønn postill, s 63

¹⁴ Der er tradisjoner, forfedres graver, helligstedet. steder med sine historier. jfr Jorun Jernsletten

---

¹⁵ Allerede i 1969 vedtok bispemøtet en uttalelse: "Forurensing av natur og folkeliv.

Bispemøtet 1990: Forbrukersamfunnet som etisk utfordring.

Forbrukerideologien bryter ned, bispemøtet 1992

Forbruk og rettferd, KM 1996: Herre, vi forbruker mer enn det som er vårt. Derfor lider din skapning og ditt skaperverk.... Vi er fanget som forbrukere. Vi bekjenner at vi ikke vil ut av vårt fangenskap.

Vi søker trygghet ved å eie, og døyver uro ved å kjøpe. Vi gir ting for tid. Vi bekjenner at vi elsker erstatninger.